EKOLOGI BREZ MEJA
Trubarjeva 50, 1000 Ljubljana info@ebm.si • www.ebm.si • +386 (0)40 255 433

Proizvajalčeva razširjena odgovornost za igrače

Pripravil: Jaka Kranjc, Ekologi brez meja, v okviru projekta 5 minut veselja, 2026, v1.3

EKOLOGI BREZ MEJA
Trubarjeva 50, 1000 Ljubljana info@ebm.si • www.ebm.si • +386 (0)40 255 433

Kazalo

Uvod **2**
Francoski sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti za igrače **3**
Pravne podlage 3
Definicija igrače 4
Kdo organizira sistem 6
Zavezanci 7
Skica sistema 9
Registracija 10
Pristojbine in ekomodulacija 13
Ekomodulacija 15
Obveznosti poročanja 18
Kako deluje sistem v praksi 18
Cilji, dosežki in izzivi 20
Komentar in zaključki **22**

Za mnenja predstavljena v projektu 5 minut veselja, so izključno odgovorni avtorji in ne odražajo nujno stališč Ministrstva za okolje in prostor ali Ekosklada j.s.

EKO SKLAD
SLOVENSKI OKOLJSKI JAVNI SKLAD

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Uvod

Odpadne igrače so primerjalno manjšinski komunalni odpadek, s katerim pa le redko ravnamo krožno — z manjšimi izjemami velika večina konča na odstranjevanju.

Odpadne igrače seveda ne nastajajo dovolj pogosto in povsod, da bi bili za njih smiselni ločeni koši v našem sistemu večinskega zbiranja od vrat do vrat. Bolj je smiselno okrepiti zbiranje na lokacijah, ki se že ukvarjajo s pripravo na ponovno uporabo, podpirati vzpostavitev novih zbirnih mest (tudi pri prodajalcih), okrepiti sektor ponovne uporabe, spodbujati okoljsko oblikovanje igrač, da bodo bolj trpežne, popravljive in varne, ter seveda ozaveščati uporabnike o trajnostni potrošnji. Za vse to so potrebna sredstva in mehanizmi, ki bodo proizvajalce univerzalno spodbudili k boljši zasnovi igrač.

Proizvajalčeva razširjena odgovornost (PRO) je uveljavljen koncept, ki že ima potrebne nastavke za dosego teh ciljev. Zato smo se v okviru projekta *5 minut veselja* odločili pogledati, kako so se tega lotili v Franciji, kjer sistem PRO za igrače obstaja že od začetka 2022, z leti pa je bil nadgrajen z bonusom za popravila in skladom za ponovno uporabo. Z letošnjim letom je v veljavo stopila še ekomodulacija pristojbin, ki temelji na okoljskemu oblikovanju izdelkov.

Po pregledu svetovne baze predpisov se je izkazalo, da je francoski trenutno edini tak sistem na svetu, zato je celoten dokument osredotočen na njega. Brskanje med viri sicer namiguje tudi na sistem PRO v Indiji, vendar je pregled njihove zakonodaje to ovrgel, hkrati pa je njihov pravni sistem premalo podoben, da bi bil res zanimiv.

Francoski sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti za igrače

Pravne podlage

Francija je bila prva država v Evropi, ki je uvedla namenski sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti (PRO) za igrače, in ostaja eden najbolj razvitih sistemov na svetu.

Zaradi pomanjkanja organiziranega in financiranja ločenega zbiranja, je pred vzpostavitvijo sistema PRO večina igrač končala v sežigalnicah ali na odlagališčih, tudi take primerne za recikliranje ali ponovno uporabo.

Sektor recikliranja igrač se je v Franciji oblikoval kot posledica zakona proti odpadkom za krožno gospodarstvo (*La loi anti-gaspillage pour une économie circulaire – AGEC*[1]), ki je začel veljati 20. februarja 2020. Cilj tega zakona je odpraviti odpadke in onesnaževanje že v fazi načrtovanja ter preoblikovati sistem proizvodnje, distribucije in potrošnje iz linearnega v krožnega. Poleg AGEC je ključni še krovni zakonik o okolju, ki določa splošne zahteve za sisteme PRO.

Ureditev na področju igrač določa *Uredba št. 2021-1213*[2], ki je začela veljati 22. novembra 2021. Namen uredbe je prispevati k zbiranju, ponovni uporabi, popravilu in recikliranju odpadkov iz igrač, tako da so podjetja (proizvajalci, uvozniki in spletni prodajalci), ki igrače dajejo na trg, odgovorna za financiranje in upravljanje njihovega konca življenjske dobe. Sistem PRO je efektivno začel veljati 21. aprila 2022.

Uredba ne obravnava le igrač, temveč vključuje tudi razširjeno odgovornost za športno opremo in izdelke za prosti čas ter izdelke za domače mojstre (DIY) in vrtnarjenje. Z izjemo športne opreme pokriva vse štiri kategorije izdelkov ista organizacija PRO.

[1] Loi anti-gaspillage économie circulaire
[2] Décret n° 2021-1213 du 22 septembre 2021 relatif aux filières de responsabilité élargie des producteurs portant sur les jouets, les articles de sport et de loisirs, et les articles de bricolage et de jardin in kasneje krovni zakonik o okolju Code de l'environnement

Definicija igrače

Opredelitev igrač (v skladu z *Uredbo št. 2010-166* z dne 22. februarja 2010 o varnosti igrač[3]), člen 2, različica, ki velja od 20. julija 2011:
»*Za namene tega odloka se igrače smatrajo izdelki, ki so zasnovani za uporabo, izključno ali ne, otrok, mlajših od štirinajst let, ali so namenjeni taki rabi.*«

Igrače, ki spadajo v področje uporabe sistema PRO v skladu z *Uredbo št. 2021-1213*, so vsi izdelki, ki ustrezajo tej splošni opredelitvi, ter tudi modeli za sestavljanje, sestavljanke in družabne igre.

Primeri:

- Igre na prostem (športne igrače, igrače za vožnjo, poletne igrače, otroški tricikli itd.)
- Igre za zaprte prostore (lutke, plišaste živali, gradbene igrače, akcijske igre itd.)
- Namizne igre in sestavljanke *z manj kot 500 kosov*[4]
- Igrače za darila

Izjeme, izvzeti izdelki
Sistem PRO za igrače ne zajema pisalnih in risalnih pripomočkov, izdelkov, ki sodijo pod sistem PRO za papir[5] (npr. barvne knjige in navodila za uporabo), za športno opremo (npr. otroška kolesa s pogonsko verigo), za tekstil, niti izdelkov, ki jih zajema sistem PRO za odpadno električno in elektronsko opremo.

Poleg tega se v skladu z *Uredbo št. 2010-166* opredelitev igrač ne nanaša na naslednje igrače:

a) igrala za javne površine;
b) avtomati namenjeni zabavi in javni rabi, ne glede na to, ali delujejo na kovance ali ne;
c) otroška vozila opremljena z motorji na notranje izgorevanje;
d) igrače s parnimi stroji;
e) frače in katapulti.

Izključene so tudi igrače za živali.

[3] Décret n° 2010-166 du 22 février 2010 relatif à la sécurité des jouets
[4] Zakonodaja ne določa nobenega praga, kot je pravilo 500 kosov. Razlikovanje (sestavljanke z več ali manj kot 500 kosov) izhaja iz smernic organizacije Ecomaison, ki jih uporablja za praktično razvrščanje in poročanje, čeprav vsi takšni izdelki ostajajo v okviru sistema PRO.
[5] Ločen tok od embalaže za pisalni, grafični papir.

Kaj je reciklabilna igrača?

Francoska organizacija PRO za igrače (Ecomaison) jih pogojuje z:

- odsotnostjo elementov ali snovi v materialu, izdelku ali embalaži, ki ovirajo ločevanje ali recikliranje ali omejujejo uporabo recikliranega materiala;
- po obdelavi se vsaj 50 % njene prvotne mase dejansko lahko ponovno uporabi kot uporaben material.

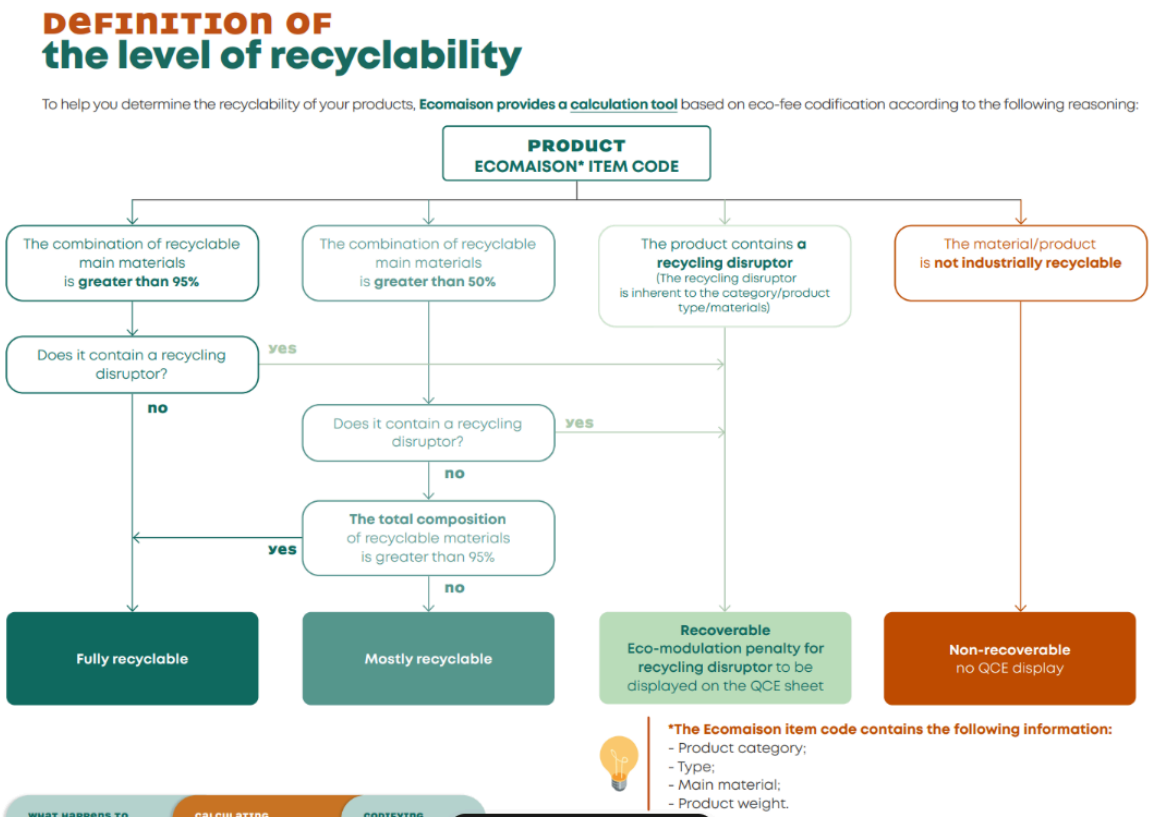

Shematski prikaz reciklabilnosti iz namenskega orodja za njeno ugotavljanje za posamezne izdelke (Ecomaison Environmental Product Characteristics Tool) za potrebe vrednotenja pristojbin.

Kdo organizira sistem

Za vsak tok PRO francoska vlada določi okoljske cilje, ki jih morajo podjetja izpolniti posamično ali skupaj prek vladno odobrene organizacije PRO (v Franciji »ekološke organizacije«, »eko-organizmi«).

Ecomaison je pooblaščena za organizacijo zbiranja, ločevanja, ponovne uporabe in recikliranja igrač. Gre za **neprofitno** gospodarsko družbo zasebnega prava, ki so ga ustanovili proizvajalci iz sektorjev proizvodnje, ki jih pokriva Ecomaison. Sprva, od leta 2011, je to bilo le pohištvo, od leta 2022 pa pokrivajo še tri druge sektorje, vključno z igračami. Je edina organizacija za PRO za igrače.

Upravljanje Ecomaison
Upravni odbor določa strateški načrt organizacije za izpolnjevanje ciljev, ki jih je določila francoska vlada, v okviru opredeljenega proračuna. Upravni odbor je odgovoren za izvajanje ukrepov in uporabo sredstev, potrebnih za doseganje teh ciljev.

Sestavljajo ga podjetja, ki zastopajo štiri sektorje PRO, za katere je organizacija pooblaščena. Na ta način zagotavlja uravnoteženo zastopanost med tokovi PRO. Trenutno je registriranih proizvajalcev okoli 3500.

Vsak sektor ima imenovanega ločenega člana oziroma več njih in nekakšen posvetovalni odbor iz mnogih deležnikov, ki se podrobneje ukvarja z vprašanji in izzivi, značilnimi za posamezni sektor ter glasuje o sklepih. Vključuje predstavnike proizvajalcev, organizacij ravnanja z odpadki, organizacij preprečevanja nastajanja odpadkov, občin, okoljskih NVO ter NVO za zaščito potrošnikov[6].

[6] Pester nabor deležnikov je razviden iz zapisnikov srečanj.

Zavezanci

Zavezanci so določeni podobno kot v drugih sistemih PRO. Obveznost registracije velja za subjekt, ki izdelke prvič da na trg (»proizvajalec«), kar je lahko proizvajalec, uvoznik, lastnik blagovne znamke ali prodajalec na daljavo. V praksi to pomeni, da obveznosti niso odvisne od tega, kje ima podjetje sedež. To je še posebej pomembno, ker je število uvoženih igrač znatno višje od domače proizvodnje. Obveznost velja tudi za dajanje na trg brezplačnih igrač.

Podrobnejša ponazoritev obveznosti z odločitvenim drevesom:

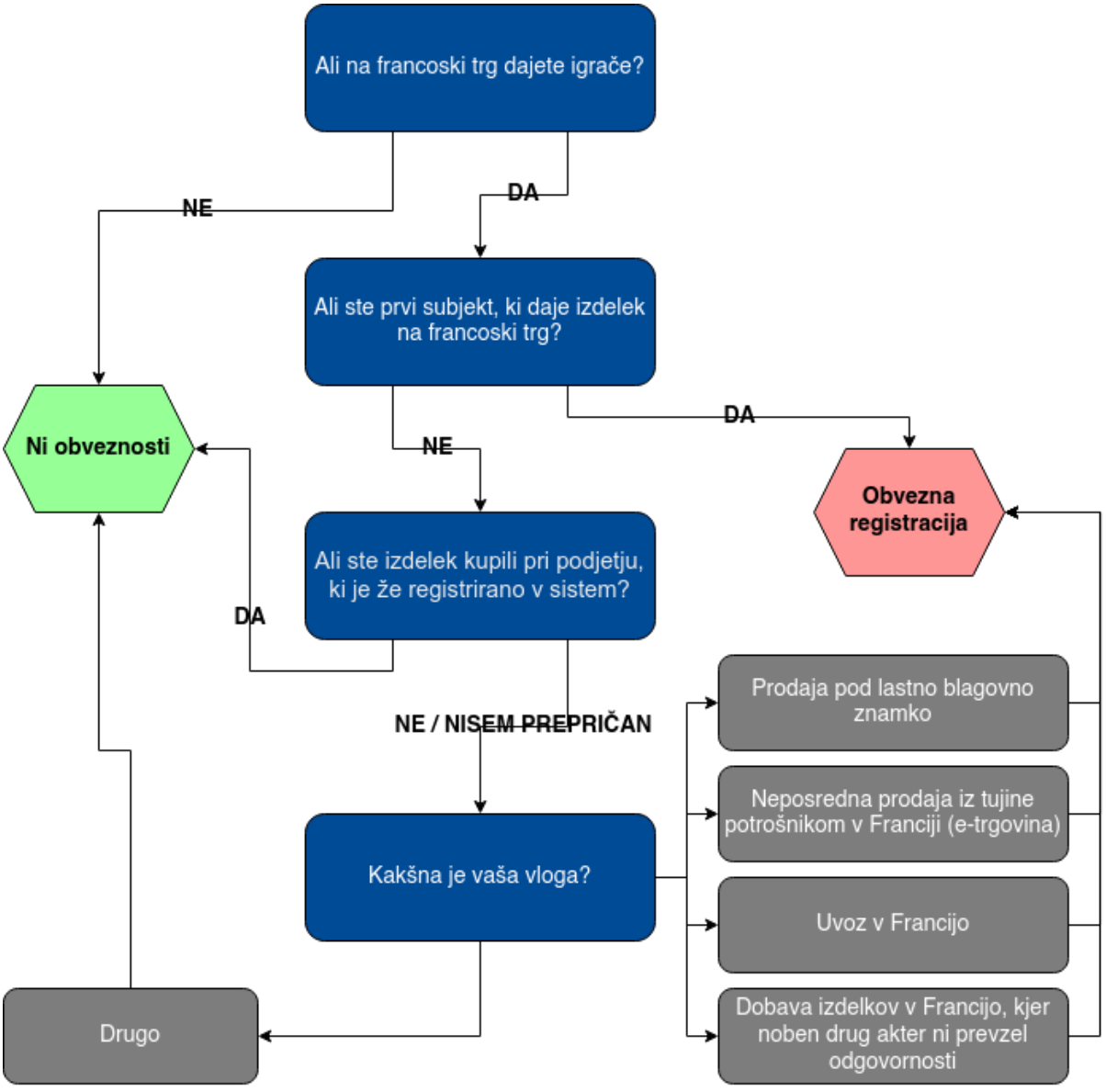

Proizvajalci in uvozniki iz tujine lahko nase prenesejo vse obveznosti distributerjev v Franciji. To se je izkazalo za zelo učinkovit pristop k “zajemu” kitajskih trgovcev.

Embalaža

Poleg samih igrač je tudi njihova embalaža predmet sistema PRO s posebnimi obveznostmi registracije in pristojbinami. Proizvajalci, ki dajejo na trg igrače v embalaži, se morajo registrirati tudi za PRO za embalažo.

Pri tem je treba opozoriti, da glede na določila 12. dokumenta s smernicami *Direktive 2009/48/CE o varnosti igrač*, nekateri deli igrač niso embalaža. Na primer škatla sestavljanke se smatra kot integralni del igrače in zanjo ne velja embalažna PRO. Veljala pa bi za plastični ovitek okoli te škatle.

Z letom 2027 skupaj s PRO za embalažo Ecomaison uvaja še servis za embalažo iz industrije.

Proizvajalci so zavezani tudi k posebnemu označevanju za ločeno zbiranje TRIMAN. S sprejetjem PPWR njegova usoda še ni znana, saj nista skladna. Obvezni elementi so:

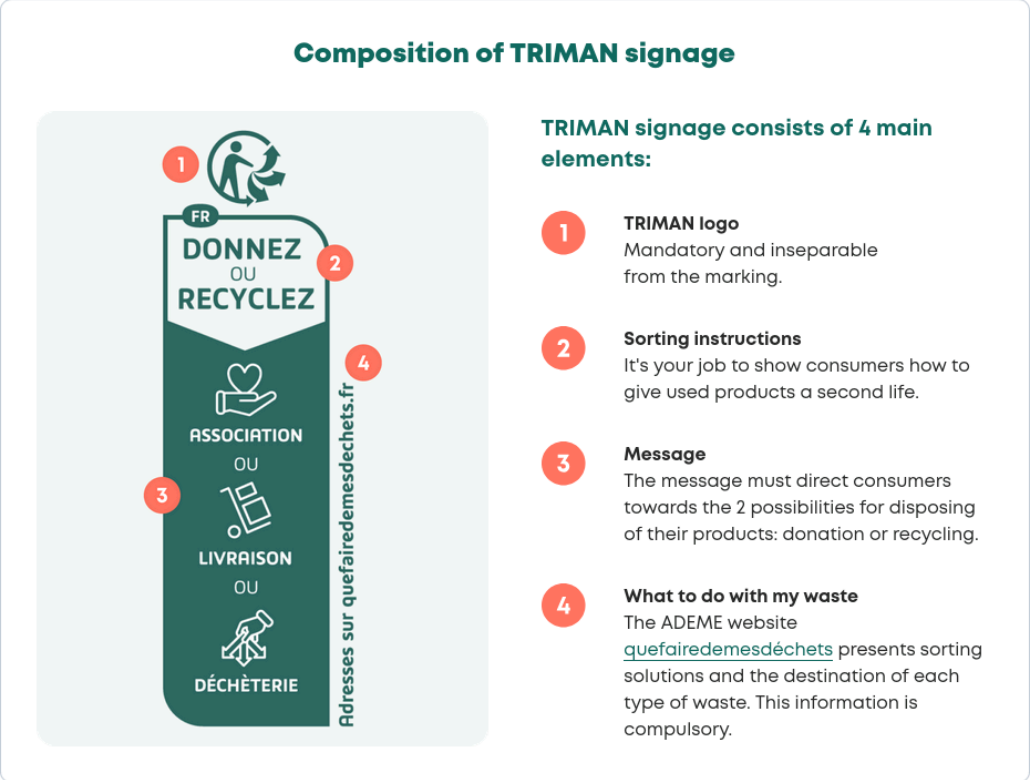

Skica sistema

Na kratko

Francoska vlada določa pravni okvir in cilje uspešnosti za sistem PRO. ADEME upravlja nacionalni register proizvajalcev, spremlja uspešnost in objavlja uradne podatke. Ecomaison pobira pristojbine od proizvajalcev ter organizira dejavnosti zbiranja, ponovne uporabe, recikliranja in odstranjevanja. Proizvajalci financirajo sistem, potrošniki pa sodelujejo tako, da igrače vrnejo prek namenskih zbirnih kanalov.

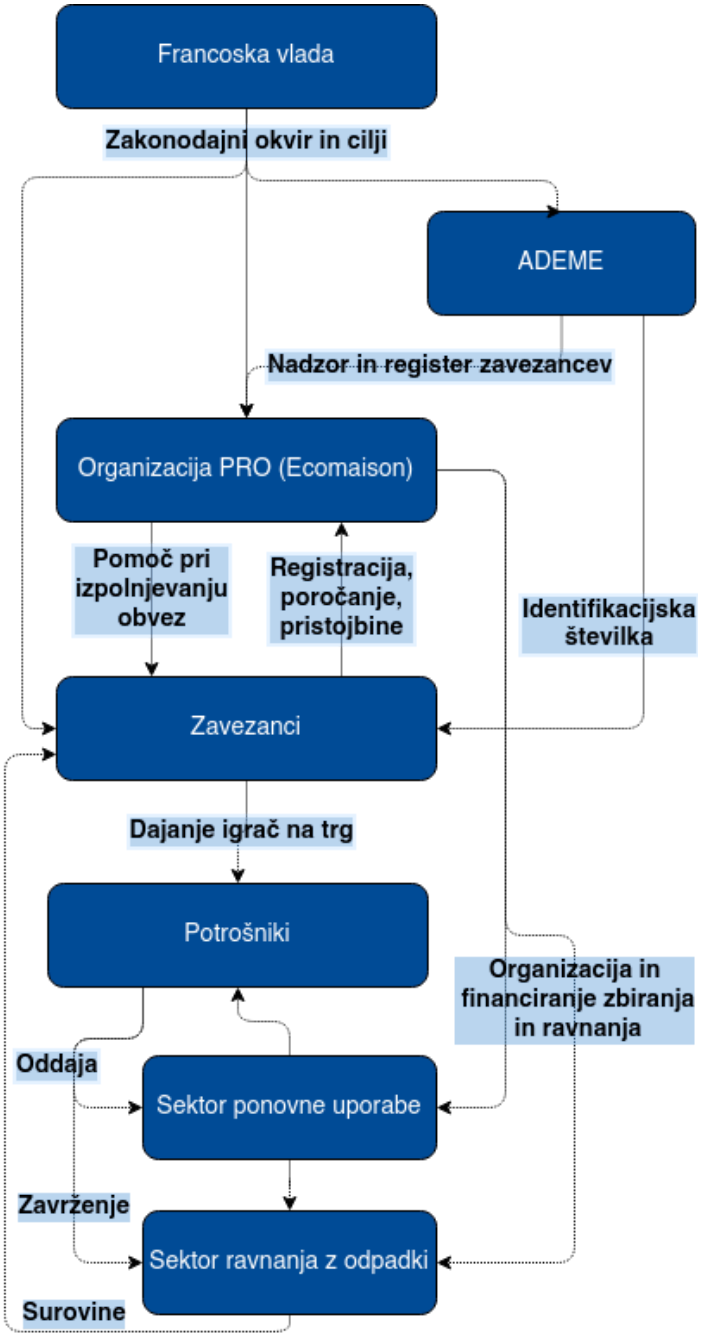

Registracija

Da bi izpolnilo zakonske zahteve, se mora vsak zavezanec:

1. registrirati pri Ecomaisonu in podpisati pogodbo;
2. prijaviti količino in vrsto igrač, ki jih trži;
3. plačati pristojbino.

Vsak proizvajalec mora imeti edinstveno identifikacijsko številko (UID), ki jo prejme po registraciji v sistemu Ecomaison. UID se generira prek nacionalnega registra državne okoljske agencije ADEME (SYDEREP). Naveden mora biti na dveh ključnih mestih: na računih in v splošnih prodajnih pogojih.

V skladu s sistemom Ecomaison mora biti vsaka igrača uvrščena v eno od naslednjih podkategorij:

- **igrače za na prostem** (vozički, športne igrače, poletne igrače, oprema, igrače za igrišča itd.);
- **igrače za zaprte prostore**: družabne igre, sestavljanke in modeli;
- **druge igrače** (figurice, lutke, plišaste igrače, igrače za dojenčke, miniaturna vozila, gradbeni in raziskovalni kompleti itd.);
- **igrače za darila** (razumljene kot igrače, ki se potrošniku brezplačno razdelijo v okviru prodaje drugega izdelka, na primer otroškega obroka ali revije)

Ecomaison ponuja pregleden spletni vodnik za iskanje podkategorij, ustvarjanje 11-mestne kode izdelka in izračun pristojbine.

11-mestna koda izdelka je Ecomaisonova nomenklatura za označevanje izdelkov glede na njihove značilnosti, za uporabo lestvice pristojbin in navajanje tržnih informacij. Koda izdelka je sestavljena na naslednji način:

- krovna kategorija,
- vrsta izdelka se prilagodi glede na kategorijo: lutke, akcijske figurice itd.,
- glavni material je treba izbrati glede na sestavino, ki po teži predstavlja največji del izdelka,
- interval teže izdelka brez embalaže,
- enajsta številka je bila izvorno 0 in rezervirana za morebitne prihodnje prilagoditve. Od 2026 se uporablja za ekomodulirane izdelke.

11-mestna koda izdelka se uporablja za notranjo klasifikacijo in poročanje organizaciji PRO ter je ni treba navajati na izdelku ali njegovi embalaži.

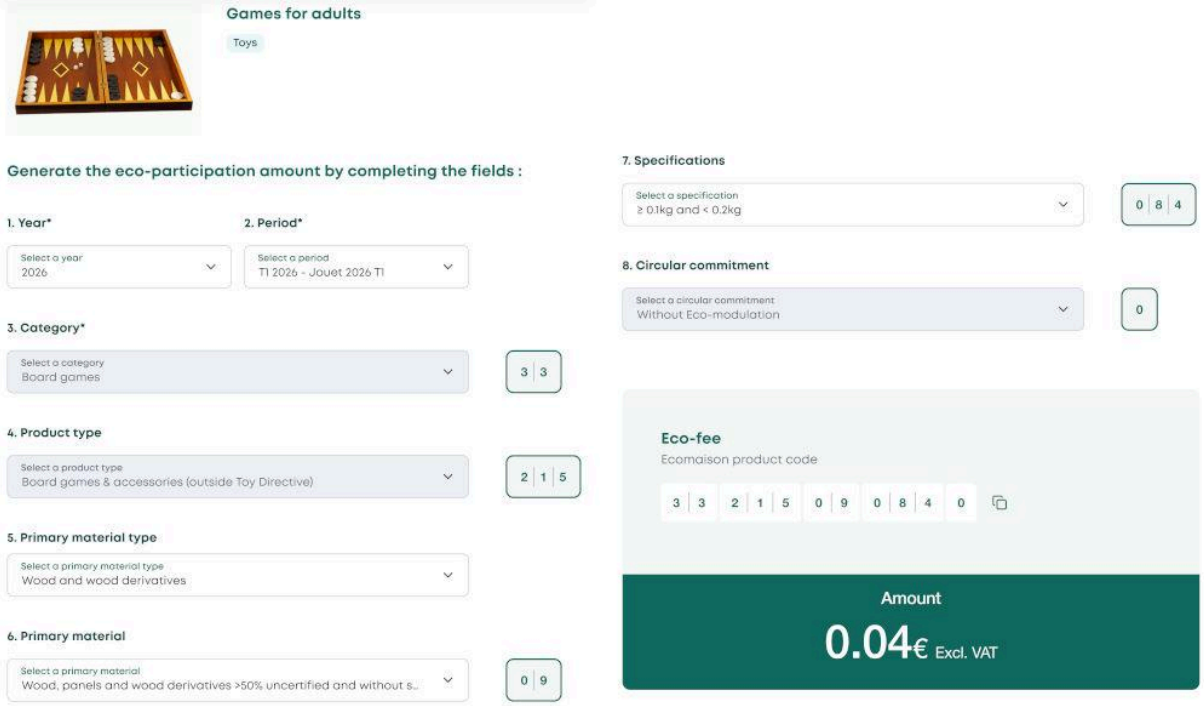

Primer pridobitve kode in ocene pristojbine z namiznim setom za Backgammon.

Kazni za neregistracijo in izogibanje prikazovanju kode izdelka v navodilih so do 30.000 €.

Pristojbine in ekomodulacija

Ecomaison ima javni cenik, končna pristojbina za izdelek pa je odvisna od kategorije izdelka, vrste materiala in razpona teže, ki so zakodirani v kodi izdelka. Osnova je določena glede na ocenjene stroške ravnanja z odpadki.

Skupni prispevek proizvajalca se izračuna tako, da se pristojbino za vsak izdelek pomnoži s številom enot, danih na trg. Prilagodi se lahko z ekomodulacijo, kar pomeni, da lahko bonusi ali kazni povečajo ali zmanjšajo končni znesek glede na okoljske cilje kot je reciklabilnost.

Dobava rezervnih delov se ne šteje za dajanje na trg, za katerega se plača pristojbina.

Po podatkih Ecomaisona bo leta 2026 93 % skupne vsote pristojbin namenjenih zbiranju, ponovni uporabi in recikliranju ter podpori partnerjem: lokalnim skupnostim in socialnim podjetjem. 4 % pokriva administrativne stroške, 3 % pa bo namenjenih inovacijam in komunikaciji.

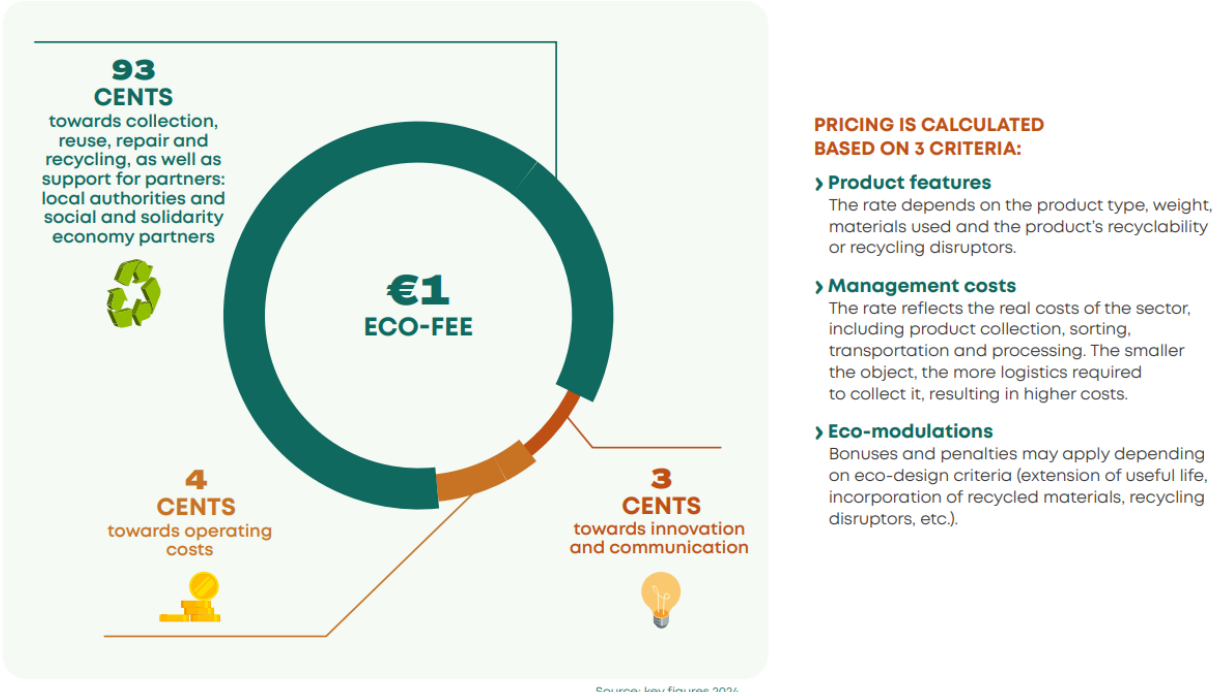

Razrez porabe zbranih pristojbin. Vir: Ecomaison

Sistem PRO je po zakonu stopil v veljavo s prvim januarjem leta 2022. Prvo poročanje količin je bilo oktobra, a za predvidene količine v decembru. Januarja 2023 so za primerjavo zbrali še realne podatke za zadnje četrtletje, istočasno pa je zaživel redni sistem obračuna. Skupna pristojbina je izračunana na podlagi poročanega prometa v obliki števila in mase (v tonah) izdelkov, danih na trg v prejšnjem četrtletju, za vsak izdelek (unikatno kodo) posebej.

Spletne tržnice morajo prav tako prijaviti količine in promet igrač, ki jih prodajajo zunanji prodajalci, pri čemer uporabljajo enako stopnjo kot drugi distributerji. Stopnje so znašale 0,10 % prihodkov (vključno z davki) za distributerje in 0,15 % prihodkov (brez davkov) za proizvajalce. V primeru zamude s prijavo v sistem, so zunanjim prodajalcem stroški zaračunani retroaktivno za zadnja tri leta.

Podjetja, ki na trg dajo majhne količine igrač, lahko uporabijo poenostavljen sistem poročanja. Namesto rednih podrobnih prijav podatkov predložijo eno prijavo na leto, bodisi na podlagi dejanskih podatkov bodisi z uporabo pavšalne metode.
Ta možnost je na voljo podjetjem, ki na trg dajo manj kot 15000 enot letno, pri čemer največja teža ene enote ne sme presegati 10 kg, skupna letna teža pa mora biti manjša od 15 ton. Na začetku leta mora podjetje izbrati, ali bo poročalo o dejanskih podatkih ali uporabilo pavšalno stopnjo, te izbire pa med letom ni mogoče spremeniti.

Če se uporabi možnost pavšalnega zneska, podjetje plača 22 evrov na 100 enot (v letih 2025 in 2026), ne da bi moralo navajati kategorijo izdelka, težo ali material. V tem primeru so upravni postopki manj zapleteni, vendar se prizadevanja za okoljsko oblikovanje ne upoštevajo pri ceni, saj ekomodulacija ni del pavšala.

Pristojbina za izdelek je vključena v prodajno ceno, vendar ni nujno ločeno navedena na računu[7].

Uporabnikom je na voljo dodatno spletno orodje za izračun pristojbin, ki je koristno pri obravnavi večih izdelkov, saj ne zahteva izpolnitve vseh polj.

Sklad za podporo ponovni uporabi
Leta 2023 je bil ustanovljen poseben sklad za podporo ponovni uporabi[8] igrač, ki koristi akterjem v socialni ekonomiji. Vsako leto se mora v ta sklad steči **vsaj 5 % vseh pristojbin**, ki jih zbere Ecomaison. Če v tekočem letu niso porabljena, se

[7] Za razliko od pohištva in posteljnine.
[8] Zakon loči med klasično ponovno uporabo (in jo širi na snovi) ter ponovno uporabo odpadkov za isti namen, nekakšno obliko priprave na ponovno uporabo. V pripravljalni študiji so ocenili, da je ponovna uporabljivost različna glede na vrsto igrač, skupaj pa nanese 49 %.

prenesejo v naslednjo kot višji fond. V kolikor cilji niso doseženi, zakon zahteva povišanje deleža — močnejše ukrepanje sorazmerno z odstopanjem. Navodila za poročanje zahtevajo podatke o aktivnostih ponovne uporabe, financiranju, rezultatih, izzivih in popravljalnih ukrepih.

V praksi to pomeni, da je od leta 2024 zbranih približno 34,6 milijona evrov prisojbin[9], bilo namenjenih vsaj 1,7 milijona evrov za dejavnosti ponovne uporabe.

Denar se ne razdeljuje neposredno potrošnikom ali proizvajalcem igrač. Namesto tega podpira organizacije, kot so dobrodelne organizacije, socialna podjetja in mreže za ponovno uporabo, ki se ukvarjajo z rabljenimi igračami. Trenutno poročanje se osredotoča na količino ponovno uporabljenih igrač v tonah, vendar ponuja omejene podatke o neposrednem vplivu sklada, njegovi stroškovni učinkovitosti ali o tem, v kolikšni meri je opazno povečanje ponovne uporabe mogoče pripisati zagotovljeni finančni podpori.

Ekomodulacija

Ekološka modulacija je finančni mehanizem, ki razlikuje pristojbine za PRO glede na okoljsko učinkovitost izdelka. Leta 2024 je bila uvedena z bonusi za popravljivost, leta 2025 pa je bila neposredno vključena v pristojbine. Podjetja so na primer lahko dobila znižanje pristojbine, če so zagotovila nadomestne dele. Do leta 2025 se je bonus poračunaval naknadno in izplačal pozneje, ne takoj.

Na primer:

- Preprosta lesena ali kartonska igrača z dobro reciklabilnostjo in certificiranim izvorom materialov bo uvrščena v kategorijo z nižjimi stroški.
- Plastična igrača, izdelana iz novih surovin in s sestavljeno konstrukcijo, bo dražja. Če pa ta ista plastična igrača vsebuje reciklirane sestavine ali jo je lažje reciklirati, lahko podjetje zmanjša stroške prek bonusov.
- Izdelki, ki vsebujejo bolj zapletene kombinacije materialov ali nezaželene snovi, bodo dražji, z višjo pristojbino.

Bonus za certificiran izvor
Kategorija »Papir > 95 %« se zdaj imenuje »Papir in karton > 95 % (**brez certifikata trajnostnosti**)« – 190 evrov / t
Kategorija »Karton > 95 %« se zdaj imenuje »Papir in karton > 95 % (s certifikatom trajnostnosti)« – 128 evrov / t

[9] Ecomaison: The toy industry is committed to sustainable development: concrete progress in eco-design, repair, and recycling

Leto 2026 zaznamuje pomemben preobrat v politiki sistema PRO za igrače v Franciji, saj se je ta preoblikoval iz modela, osredotočenega zgolj na ravnanje z odpadki, v pravi sistem bonus-malus, ki temelji na okoljskem oblikovanju. Nova struktura pristojbin razširja uporabo mehanizmov ekomodulacije. Namesto pavšalne pristojbine, ki temelji izključno na teži ali materialu izdelka, ta sistem trajnost spreminja v neposredno finančno nujnost – boljše oblikovalske prakse prinašajo znatno nižje stroške, slabo oblikovanje pa vodi do višjih pristojbin. Sistem usklajuje regulativne stroške podjetja z njegovim okoljskim odtisom in tako **spodbuja industrijo k proizvajanju izdelkov z boljšo okoljsko zasnovo.**[10]

Da bi podjetja lahko izkoristila prednosti ekološke modulacije (nižje stroške), morajo upoštevati materiale, uporabljene pri proizvodnji izdelka. Izdelek, ki je sestavljen predvsem iz kovine, lesa, plastike iz enega samega polimera ali inertnih materialov, je seveda lažje reciklirati kot izdelek, narejen iz kombinacije materialov.

Pravila ekomodulacije v Franciji so enaka za vse subjekte, ne glede na lokacijo njihovega sedeža. Predpisi o ekomodulaciji se nanašajo tudi na čezmejno trgovanje ali e-trgovine.

Bonus za zagotavljanje rezervnih delov
Ta ekomodulacija tudi **spodbuja podjetja, da potrošnikom na zahtevo zagotovijo nadomestne dele**. Ti nadomestni deli morajo biti bistveni za glavno funkcijo izdelka, ne smejo biti le dodatki, in morajo ostati na voljo še dve leti po tem, ko se izdelek ne prodaja več.

Bonus za uporabo recikliranih materialov
Ta nov sistem **spodbuja podjetja, da v svoje igrače vključijo več recikliranih materialov**[11]. Tem več recikliranih surovin uporabijo, tem večjo finančno korist imajo, saj neposredno zmanjša njihove stroške v okviru sistema PRO.

Bonus se izračuna na podlagi deleža recikliranega materiala v izdelku, vendar se vse reciklirane surovine ne upoštevajo samodejno. Reciklirani material **mora izvirati iz neindustrijskih (popotrošniških) odpadkov**, kar pomeni odpadke, ki so že bili uporabljeni in zbrani, ter mora izpolnjevati stroge pogoje. **Ne sme vsebovati nevarnih snovi** (po REACH) **ter mora biti pridobljen in predelan v Evropski uniji ali v bližini Francije (v radiju 1.500 km od centra).**

[10] Pripravili so tudi vodič po najboljših praksah okoljskega oblikovanja za podjetja, ki želijo prijaviti inovativni pilotni projekt.
[11] V pripravljalni študiji za vzpostavitev PRO so ocenili, da je 71 % igrač iz plastike (prevladuje ABS), njena skupna reciklabilnost pa le 16 %, kar jasno upravičuje ukrep.

Da bi izdelek bil sploh upravičen do bonusa, **mora doseči prag**, vsebovati določeno minimalno količino recikliranih materialov. Če je odstotek recikliranih materialov v izdelku višji od te količine, se bonus nanaša le na del, ki to količino presega, ne pa na celotno. **Pri plastičnih igračah mora biti delež reciklata vsaj 50 %, izdelki iz kompozitnih plastik pa so v celoti neupravičeni.**

Kazni v zvezi z ovirami za recikliranje

Ovire za recikliranje so onesnaževala ali materiali, ki ovirajo ali poslabšujejo proces recikliranja. Navzočnost takšnih elementov znižuje razvrstitev izdelka glede na reciklabilnost in poveča pristojbino. V skladu s smernicami Ecomaison obstajata dve glavni kategoriji – kemične in fizikalne ovire.

Med **fizikalne** ovire spadajo snovi ali načini proizvodnje, ki ne omogočajo izločitve snovi ali pa taki, ki poslabšajo kakovost končnih snovi namenjenih recikliranju.

Pod **kemične** ovire spadajo:

- snovi, ki so vzrok za veliko zaskrbljenost po REACH, ki so prisotne s koncentracijo nad 0,1 %;
- snovi iz aneksa XVII REACH, ki presegajo tam določene prage;
- snovi iz priloge 4 *Uredbe (EU) 2019/1021 o obstojnih organskih onesnaževalih*.

Nekaj primerov:

RECYCLING DISRUPTOR	FACTORS THAT DISRUPT RECYCLABILITY (Wood and derivatives, metals, foam, spring and latex, paper, cardboard, plastics)
Disruptive chemicals (SVHCs)*	Brominated flame retardants (PBDE, HBCD), adhesives containing solvents or epoxy resins, chemical surface treatments... **in all toy product families.**
Integrated electrical/ electronic components that are difficult to separate using standard user tools	LEDs, motors or sensors integrated into the toys whose **main material is recyclable.** Examples: battery-operated plastic construction sets, imitation kitchens with separable EEE, balance bike with separable EEE.
Included inert mineral materials that are difficult to separate using standard user tools	**Inert and mineral elements incorporated into games and toys whose** main material is recyclable. Examples: Activities and creative hobbies with mineral parts such as marbles made of glass, natural or synthetic sand, plaster.

Ecomaisonov Toys: Guide to rates applicable from 1 January 2026, (grafika je iz strani 27) vsebuje podrobno razlago ekomodulacije za igrače, glavni dokument z razlago pa se nanaša na vse štiri tokove PRO.

Obveznosti poročanja

Od leta 2023 naprej temelji načelo poročanja na sistemu četrtletnih prijav za preteklo obdobje. Te prijave se pripravijo na podlagi dejanskih podatkov o dajanju na trg v preteklem četrtletju. Zavezanci imajo 30-dnevni rok za poročanje, v roku 45 dni pa dobijo račun.

Okoljska agencija ADEME je odgovorna za spremljanje in podporo sistemom proizvajalčeve razširjene odgovornosti. V sistemu za igrače upravlja nacionalni register proizvajalcev in dodeljevanje številk UIN, zbira in objavlja podatke o uspešnosti ter ocenjuje napredek pri doseganju državnih ciljev.
Ta ločitev vlog je ena od prednosti francoskega modela: organizacija, ki zbira sredstva (Ecomaison), ni ista organizacija, ki preverja in objavlja rezultate (ADEME). To zagotavlja dodatno raven preglednosti in nadzora.

Podjetja, ki kršijo obveznosti, lahko doletijo denarne kazni v višini do 15.000 evrov.

Obveznost navajanja okoljskih značilnosti
Obveznost navajanja okoljskih značilnosti izdelkov velja, če skupni letni prihodek podjetja za vse zadevne prodajne poti presega 10.000.000 evrov in če je število enot, danih na trg letno (skupno za vse zadevne prodajne poti), večje od 10.000.

Kako deluje sistem v praksi

Posamezniki se lahko znebijo svojih igrač tako, da jih oddajo na zbirnih mestih in v centrih za ravnanje z odpadki. Ecomaison na svoji spletni strani ponuja različne informacije o najprimernejšem mestu za oddajo igrač, vključno s karto.

Na zbirnih mestih lahko ljudje oddajo vse neelektrične igrače in igre, ki ne potrebujejo baterij. Glede na njihovo stanje in kraj oddaje bodo ponovno uporabljene ali poslane v predelavo oz. odstranjevanje. Manjše igrače tam sortirajo ročno, večje pa podobno kot kosovne odpadke.

Igrače, ki še delujejo, se namenijo ponovni uporabi pri partnerjih iz socialne ekonomije (donacije, solidarnostne kampanje). Ostali odpadki se pošljejo v sortirne centre, kjer se razvrstijo glede na sestavo: plastika, les, kovina, tekstil itd.

TRIMAN oznake na izdelkih potrošnike spodbujajo k pravilnemu ravnanju.

Ob vzpostavitvi so imeli cilj čim prej opremiti čim več zbirnih mest z ločevalnimi koši. V samo prvem letu jim jih je uspelo vzpostaviti čez 1500. Izziv je bil tudi vključitev trgovin v shemo za vračilo rabljenih igrač: s koši in oznakami so opremili 800 prodajaln. Sporazume za ločeno zbiranje za recikliranje so podpisali z več kot 360 društvi, trgovci, šolami in občinami (zbirni centri). Skupno število prevzemnih mest je danes čez 6000.

Trgovci so obvezani sprejemati odpadne igrače, razen če je prodajna površina manjša od 200 m^2. Do 400 m^2 obveza velja ob nakupu novega izdelka, do 1000 m^2 kadarkoli (z nekaj dimenzionalnimi izjemami), nad 1000 m^2 pa brez izjem. Prodajalci na daljavo imajo isto obvezo kot trgovine s površino 200-400 m^2, ob dostavi.

ADEME je razvila namensko državno informacijsko platformo »*Que faire de mes déchets*« (»Kaj storiti z mojimi odpadki«), na kateri lahko vsakdo najde mesto za odstranjevanje, ponovno uporabo, popravilo in donacijo predmetov. Vključene so tudi igrače, kar predstavlja še en vir informacij o pravilnemu ravnanju.

Cilji, dosežki in izzivi

Francija je določila naslednje cilje za leto 2027 (še prej pa za 2024):

- Cilji zbiranja: 45 %
- Cilji ponovne uporabe in priprave na ponovno uporabo: 9 %
- Cilji recikliranja: 55 %

Prva dva merijo glede na količine dane na trg v prejšnjem letu, recikliranje pa napram zbranim količinam brez odpadkov, ki štejejo pod cilj za ponovno uporabo.

Na voljo so uradni podatki za leto 2024:

- 143.720 ton igrač, danih na trg v letu 2024 (+11 % v primerjavi z letom 2023)
- 1594 ton igrač, ponovno uporabljenih v letu 2024 (+28 % v primerjavi z letom 2023)
- 14.852 ton igrač z vsaj enim okoljskim kriterijem po ekomodulaciji
- 3400 proizvajalcev članov (+63 % v primerjavi z letom 2023)
- 34.622.526 evrov (+14 % v primerjavi z letom 2023)

Glede na zgornje podatke francoski sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti za igrače kaže velik napredek pri vzpostavljanju sistema, vendar je zaradi mladosti in rasti še prezgodaj resno ocenjevati doseganje okoljskih ciljev.

Število ponovno uporabljenih igrač se je opazno zvišalo, a je le približno 1,1 % igrač, danih na trg, našlo novo življenje. Ob tem, da igrače, dane na trg v danem letu, niso nujno iste igrače, ki v istem letu vstopijo v kanale ponovne uporabe. Po drugi strani se je količina in vrednost prodanih rabljenih igrač od leta 2021 podvojila na 7,3 %.

Sklad za popravila se ni izkazal za učinkovitega, saj ni profesionalnih popravljalcev, ki bi se registrirali v sistem (neorganiziran sektor), pa tudi povpraševanje javnosti je nezadostno. Pomemben razlog je tudi to, da elektronske igrače spadajo pod drug sistem PRO. Z ministrstvom zato potekajo pogovori, da bi zbrana sredstva raje namenili promociji samopopravil in nakupu nadomestnih delov.

Javno dostopne informacije o dejanski uspešnosti recikliranja ostajajo omejene. Zaradi tega je težko oceniti napredek pri doseganju ciljev sistema na področju recikliranja.

Zdi se, da je zaenkrat sistem uspešnejši pri organizaciji trga kot pri preusmeritvi tokov materialov. Uvedel je mehanizem financiranja, zagotovil skladnost tisočih proizvajalcev, letno ustvaril več kot 34 milijonov evrov ter vzpostavil namensko

upravno strukturo. To so pomembni dosežki za sistem, ki je začel delovati šele leta 2022.

Posamezni rezultati pri proizvajalcih (Ravensburger, Smoby) so sicer že vidni in več trgovcev je uvedlo namenske oddelke z igračami iz druge roke (King Jouet, JouéClub, Oxybul). Več kot 120 proizvajalcev in trgovcev ponuja rezervne dele, ni pa jasno, kolikšno vlogo je pri tem igrala proizvajalčeva razširjena odgovornost.

Glavna prednost francoskega sistema je, da se ne osredotoča le na ravnanje z odpadki, temveč tudi na oblikovanje izdelkov. Od uvedbe se je sistem hitro razvil iz preprostega mehanizma financiranja v veliko podrobnejši sistem, v katerem so pristojbine odvisne od večih lastnosti izdelkov. To pomeni, da pri igračah enake teže različni materiali povzročajo različne pristojbine na enoto, kar spodbuja izbiro bolj trajnostnih materialov in zasnov nasploh. Bojazen pred prevelikimi obremenitvami za manjše proizvajalce rešuje možnost pavšalne obravnave.

Pravi izziv ostaja povečanje stopnje zbiranja in ponovne uporabe[12]. To verjetno zahteva potrošnikom še bolj priročne kanale za zbiranje, močnejšo podporo organizacijam za ponovno uporabo[13] in popravila, še strožjo ekomodulacijo in na splošno več dela s proizvajalci in drugimi zavezanci, da bodo na trg prihajale bolj krožne igrače. V nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da bo PRO ostal predvsem mehanizem financiranja ravnanja z odpadki in ne sistem, usmerjen v krožno gospodarstvo.

[12] Ocena študije Crédoc iz 2025 je, da je 67% zavrženih igrač v Franciji še v popolnoma dobrem stanju.
[13] To je eden skupnih imenovalcev različnih uradnih analiz uspešnosti zakona AGEC. V parlament je bil vložen predlog, da se obvezni delež podpore iz 5 % poviša na 10 %.

Komentar in zaključki

Francija je bila izbrana kot edini znani pravni sistem s sistemom PRO za igrače. Velja za primer dobre prakse ne le zaradi pionirstva, ampak tudi učinkovite implementacije sistema.

Za razliko od večine slovenskih organizacij PRO je francoski sistem zasnovan tako, da aktivno dela nad nivojem ravnanja z odpadki in je kot tak precej bolj krožen in pravičen, z naraščajočim vplivom na industrijo in zasnovo igrač.

Sami prepoznavajo pristop kot bistveno orodje za financiranje ponovne uporabe in podaljševanja življenjske dobe igrač in drugih izdelkov. Francija ima namreč kar 20 različnih sistemov PRO, ki pokrivajo še gradbene odpadke, pohištvo, športno opremo … Menimo, da je zakonodajni pristop smiselno kopirati in razširiti nabor sistemov tudi v Sloveniji. Tako bi naslovili predvsem še pozabljene frakcije v mešanih komunalnih in kosovnih odpadkih ter njihove proizvajalce spodbudili k bolj krožnim zasnovam, pomoči pri ohranjanju in vzpostavljanju kanalov za podaljševanja življenjske dobe, izboljšavah in vpeljevanju ločenega zbiranja ter višanju stopnje recikliranja.

PRO je eden ključnih mehanizmov za izboljšavo izdelkov, nižanje negativnih vplivov na okolje, pravičnejšo obračunavanje stroškov ravnanja z odpadki in krovno za prehod v bolj krožno gospodarstvo. Dobro zasnovani sistemi z večjim naborom izdelkov so jasen odgovor na vprašanje, kako doseči ambicioznejši scenarij in cilje iz *Programa ravnanja z odpadki in programa preprečevanja odpadkov RS*.

Projektna serija anket z različnimi slovenskimi deležniki sektorja igrač je ugotovila podobno. Slovenskim proizvajalcem igrač trenutno ni mar in se ne zavedajo konkurenčne priložnosti dobro zasnovane PRO, po drugi strani pa akterji ravnanja z odpadki, izposoje in ponovne uporabe izražajo potrebo po podpori.

Prenosljivost v slovensko zakonodajo

Za osnovno implementacijo PRO za igrače v Sloveniji zadošča ureditev v trenutnem *Zakon o varstvu okolja*. Za bolj verno kopijo francoskega sistema pa bi poleg očitnih določb kot je definicija igrač in namenske izvedbene uredbe potrebovali več sprememb krovnega zakona oz. zakonov.

Dodatne spremembe bi vključevale najmanj določitev okoljskih ciljev, obvezo za namenitev dela pristojbin v sklad za podporo ponovni uporabi, razširjeno definicijo proizvajalca, morda pa tudi izjemo za rezervne dele, podlago za obvezni sprejem odpadkov v trgovinah, podrobnejšo opredelitev obvez trgovcev na daljavo

(spletnih tržnic), možnost terjatve zamudnih pristojbin ter prepoved uničevanja neprodanih izdelkov (v Franciji je obvezna donacija akterjem ponovne uporabe). Smiselno bi bilo prenesti tudi dopolnjeno določbo AGEC, ki pravi, da morajo proizvajalci (posamič ali skupaj[14]) vsakih pet let pripraviti načrt za preprečevanje nastajanja odpadkov in okoljsko oblikovanje.

Počakati bi morali na spremembo *Zakona o varstvu potrošnikov*, kjer je predviden, a že več kot leto zastal, prenos *Direktive (EU) 2024/1799 o pravici do popravila*. Tako bi se lahko nanj sklicevala izvedbena uredba pri določilih o bonusu za popravila.

Uredba bi nato prenesla še ostale francoske nadgradnje in podrobnosti kot so obvezni elementi ekomodulacije in razširitev zakonskega nabora deležnikov vključenih v upravljanje organizacije PRO.

Glede na primerjalno majhnost trga igrač v Sloveniji — ocenjen je na 150 milijonov evrov letno — in oceno ADEME, da bi moral biti delež zajete vrednosti za PRO vsaj 1 %, to nanese 150.000 evrov letno. V praksi v Franciji zberejo 241 evrov na tono odpadnih igrač, kar bi pri oceni iz projektne študije pomenile, da bi slovenski PRO moral zbrati vsaj 212.321 evrov letno. Celokupno ne gre za velike zneske, zato bi bilo smiselno, da podobno kot v Franciji izvajanje PRO prevzame obstoječa organizacija, ki pokriva že druge tokove PRO. Do takrat pa sistem lahko nadomesti enostavnejša rešitev: uvedba modulirane okoljske dajatve za onesnaževanje zaradi nastajanja odpadnih igrač.

[14] Individualni načrti (čez 500) se niso izkazali za učinkovite, povezovanja ni bilo. Zato je bolj smiseln prenos skupinske obveze oz. da jo prevzame organizacija PRO.